LAUSUNTO

Helsinki 9.11.2023

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Viite: HE 56/2023 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Päivi Nykyri, paivi.nykyri@soste.fi, 045–6576769

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE ry kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta asiantuntijalausuntoon ja suulliseen kuulemiseen.

LAUSUNTO

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulakia siten, että jälkihuollon ikärajaa laskettaisiin kahdella vuodella 23 vuoteen pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukaisesti.

SOSTEn näkökulmat esitykselle

Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostettiin 21 vuodesta 25 vuoteen vuoden 2020 alusta voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella. Sen yhteydessä kävi selvästi esille ikärajan nostamisen tarpeellisuus korjaavien kokemusten tarjoamiseksi ja aikuistumisen tuen mahdollistamiseksi nuorille ehkäisemään syrjäytymistä. Tärkeäksi nähtiin myös lastensuojelun sisällöllinen kehittäminen. Tuolloin kuultiin laajasti lastensuojelun asiantuntijoita ja lastensuojelujärjestöjä.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen esitys pohjaa puhtaasti säästöihin, eikä jälkihuollon palveluiden tarpeen arviointiin ja laadun ja vaikuttavuuden kehittämiseen. Esitys ei tue hallitusohjelmassa mainittua yhteiskuntamme yhden suurimman haasteen, nuorten syrjäytymisen ja pahoinvoinnin, kasvun vähentämistä ja sitä, että erityistä huomiota tulee kiinnittää haavoittuvammassa asemassa oleviin nuoriin.

Valmistelun kiireisen aikataulun takia esityksen taustoitus on puutteellinen. Vuoden 2020 alussa voimaan tulleen jälkihuollon ikärajan noston jälkeen ei ole vielä julkaistu selvityksiä tai tutkimuksia sen vaikutuksista nuorten tilanteeseen. Erittäin haavoittuvaan ihmisryhmään kohdistuvilla ja hätiköidysti tehdyillä muutoksilla voi olla kauaskantoisia inhimillisiä ja taloudellisia negatiivisia seurauksia.

Jälkihuoltonuoret ovat haavoittuva ryhmä. *Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportin (STM 2019*) mukaan tukea paljon tarvitsevilla jälkihuoltoon oikeutetuilla nuorilla ongelmat ovat monimuotoisia, kompleksisia ja kumuloituvia sosiaalisia ja terveydellisiä toimintakykyä alentavia ongelmia (muun muassa asumisen haasteet, päihde- ja mielenterveysongelmat, ylivelkaantuminen ja talouden suunnittelu, terveys sekä koulutukseen ja työelämään integroituminen). Heidän kohdallaan on myös ylisukupolvisen huono-osaisuuden riski, joka toteutuessaan aiheuttaa heille itselleen ja heidän lapsilleen kärsimystä ja kuormitusta sekä huomattavia kustannuksia palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmälle.

Hallituksen esityksessä tuodaan esille, että jälkihuollon päättyessä 23 ikävuoden jälkeen nuorta voidaan tarvittaessa tukea aikuissosiaalityön puolella. Ehdotus on ongelmallinen monestakin syystä. Nuorten tukemisessa on tärkeää mahdollisimman kiinteät ihmissuhteet, jotka luovat ennustettavuutta ja luottamusta, minkä pitkäjänteinen, tarvittaessa riittävän pitkä jälkihuolto mahdollistaa. Aikuissosiaalityön palveluihin siirtyminen tietäisi uutta ihmissuhdetta ja luottamuksen rakentamista, riskin palveluiden heikkenemiselle ja sitä kautta riskin syrjäytyä.

Jos nuorten tuki siirtyisi aikuissosiaalityöhön, niin silloin sinne siirtyisivät myös kustannukset. Kustannussäästöjä ei välttämättä tulisi ja haavoittuvan ihmisryhmän tilanne heikkenisi.

Kysymyksiä herättävät riittävät resurssit ja osaaminen jälkihuollosta siirtyvien nuorten tukemiseksi jo muutoinkin kuormittuneella aikuissosiaalityöllä. Lisäksi hyvinvointialueiden rahoitukseen on tulossa merkittäviä leikkauksia. Hyvinvointialueet jo nyt joutuvat karsimaan palvelujaan rahan puutteessa. Aikuissosiaalityön palveluihin siirtyminen edellyttäisi nuorten aikuisten sosiaalityön sisällöllistä kehittämistä, riittävää resursointia ja saumatonta yhteistyötä jälkihuollon kanssa.

Aikuissosiaalityöhön ei olla hallitusohjelmassa lisäämässä rahaa. Päinvastoin aikuissosiaalityö on samojen säästöpaineiden alla hyvinvointialueilla kuin kaikki muutkin sote-palvelut, koska hallitus on sitoutunut tavoitteeseen kustannusten kasvun hillitsemiseksi.

Kuten hallituksen esityksessäkin on mainittu, pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma sisältää kirjauksia toimeentulotuen ja asumistuen leikkauksista. Toteutuessaan ne vaikuttavat myös jälkihuoltonuorten toimeentuloa heikentävästi.

Hallituksen esityksen nykytilaa ja sen arviointia koskevassa kappaleessa tuodaan esille, että jälkihuollon toteutumisessa alueellisesti on suuria eroja ja paikoin toteutus on puutteellinen. Palveluiden saatavuuden suhteen nuoret ovat eriarvoisessa asemassa, mikä asettaa hallitukselle vaatimuksia riittävien henkilöresurssien ja osaamisen varmistamiselle ja laadulliselle kehittämistyön käynnistämiselle.
Lastensuojelun kokonaisuudistus käynnistyi edellisellä hallituskaudella, ja se on merkitty tavoitteeksi myös nykyiseen hallitusohjelmaan.

Myönteisenä seikkana SOSTE toteaa lakiesityksen jatkovalmistelussa siirtymäsääntelyyn tehdyn lisäyksen jälkihuollon ikärajan laskemisen toteutuessa. Sen mukaan huomioitaisiin ennen lain voimaantuloa annetut päätökset jälkihuollon tukitoimista, jolloin hyvinvointialue olisi velvollinen järjestämään jälkihuollon tukitoimen päätöksen mukaisesti, vaikka päätös ulottuisi pidemmälle kuin ehdotetun siirtymäajan päättyminen 30.6.2024.

SOSTEn kanta

- SOSTE ei kannata jälkihuollon ikärajan alentamista, koska jälkihuoltoa tarvitsevat nuoret ovat erittäin haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä. Ikärajan alentamisesta johtuva oletettu säästö palveluissa voi siitä nuorille koituvien negatiivisten seurausten myötä tulla pidemmällä aikavälillä yhteiskunnalle kalliiksi ja aiheuttaa nuorille inhimillistä kärsimystä. Tukemalla jälkihuoltonuoria aikuistumiseen ja itsenäistymiseen riittävän pitkäkestoisesti ja mahdollisimman pysyvillä ihmissuhteilla erilaisissa elämäntilanteissa ehkäistään toimintakykyä haittaavia ongelmia. Esimerkiksi perheellistyessä se edistää ylisukupolvisen lastensuojelun asiakkuuden ehkäisemistä.

- Ennen päätöksentekoa jälkihuollon ikärajan laskemisesta tulee olla saatavilla arviointia vuoden 2020 alussa voimaan tulleen ikärajan noston vaikutuksista. Mahdolliset muutokset ikärajaan tulee tehdä tutkimustietoon ja vaikutusten arviointiin ja myös nuorten kokemuksiin perustuen. Päätösten tulee olla lapsen edun mukaisia.

  SOSTE näkee, että jälkihuollon ikärajan tarkastelu osana hallitusohjelmaan kirjattua lastensuojelulain kokonaisuudistusta, on tärkeää. Varsinaisen sijaishuollon sekä jälkihuollon toteutumisessa alueellisesti on suuria eroja ja paikoin puutteellisuutta toteutuksessa. SOSTE edelleen painottaa, että edellä mainittu kokonaisuudistuksen kehittämistyön toteuttaminen ja resursointi tulee toteutua niin, että säästösyistä ei nyt hätiköidysti heikennetä jälkihuoltonuorten tilannetta ikärajaa alentamalla. Pohjalle tulee tehdä huolellista rakenteellista ja sisällöllistä vaikuttavuuteen perustuvaa laadullista kehittämistä. Tavoitteena tulee olla, että jälkihuollon toimenpiteet kohdentuvat kunkin nuoren kohdalla oikein, vaikuttavasti ja riittävän pitkäkestoisesti.

  Jälkihuollon sisällön kehittämiseen kansallisesti yhdenmukaiseksi tulee panostaa. Laatuun ja vaikuttavuuteen panostaminen tuo myös kustannussäästöjä.

  Investoimalla kohonneessa syrjäytymisvaarassa oleviin henkilöihin ja saattamalla heidät siten osaksi yhteiskuntaa rakennetaan kestävää tulevaisuutta. Se ei toteudu pikaisesti säästöjä hakemalla ja kohdistamalla leikkauksia heikoimmassa asemassa oleviin henkilöihin.